

Luchtalarm

(Zuid-Limburg, najaar 1943)

Tuur schrikt wakker van zijn moeder. Ze staat naast zijn bed met de kleine Fieneke op haar arm. Vanaf de gang schijnt het licht zijn kamer in.

‘Opstaan Tuur, luchtalarm.’ Zijn moeder zegt het heel kalm, alsof het de gewoonste zaak van de wereld is. En dat is het ook. Er gaat de laatste tijd bijna geen nacht voorbij of Tuur wordt uit zijn bed gehaald.

Buiten hoort hij de sirene loeien. Het ding gilt met korte tussenpozen alsof het steeds even adem moet halen. Tuur zou er gewoon doorheen geslapen zijn als zijn moeder hem niet geroepen had. Alles went, zelfs het doordringende gekank van een sirene, maar hij heeft er wel een hekel aan. Lig je net lekker te slapen, moet je de kelder in. Nou ja, één troost: Maartje zal er ook zijn.

Zijn moeder is alweer weg om de anderen te waarschuwen. ‘Schijtoorlog,’ moppert Tuur, terwijl hij uit bed stapt en zijn voeten in een paar klompen schuift. Dan hoort hij hoe zijn grote broer de zoldertrap af stampet. ‘Hé jonkie, opschieten,’ roept Leo, ‘die bommen wachten heus niet tot jij uit je nest bent.’

‘Ja, ik kom al.’ Tuur rekt zich uit en trekt de overjas aan die klaar ligt naast zijn bed.

Vanuit de gang hoort hij de opgewonden stem van zijn vader. ‘Tante Anna, kom nou mee!’

‘Niet voor de vliegtuigen van die rotmoffen!’ antwoordt tante verontwaardigd.

Ze is een zus van Tuurs opa en is een paar weken geleden bij hen komen inwonen, samen met haar kat Zwartje. Maar die was al na drie dagen weggelopen.

De Duitsers hebben tante Anna uit haar huisje verjaagd omdat er in haar tuin een enorm luchtafweergeschut werd neergezet.

‘Alsjeblieft, tante,’ probeert Tuurs vader nog een keer. ‘Nee!’ Als Tuur de gang in komt, kijkt zijn vader hem vertwijfeld aan en hij zegt: ‘Tante Anna, het zijn de Duitsers niet. Dat heb ik al honderd keer uitgelegd. Het zijn de Engelsen die over ons dorp naar Duitsland vliegen om daar de wapenfabrieken te bombarderen.’

‘Dan hoef ik helemaal die kelder niet in,’ snauwt tante Anna, ‘want de Engelsen komen ons bevrijden.’

‘Doe nou niet zo eigenwijs! Soms laten ze hun bommen te vroeg vallen of schieten de Duitsers hun vliegtuigen naar beneden. Dat kanon staat niet voor niks bij u in de tuin.’

‘Nee, Sjef, en ik ga helemáál niet in de kelder van die vuile NSB’er zitten.’

‘Daar bent u wél veilig!’

‘Gaan jullie nou maar. Ik zoek zelf een plekje.’

Tuur heeft moeite om niet in de lach te schieten. Toen zijn tante bij hen in huis kwam wonen, waarschuwde zijn moeder dat ze af en toe in de war was. Ze lijkt trouwens net op een heks. Nou ja, een kleine heks, want zijn vader zou haar met gemak onder zijn arm kunnen meenemen, maar hij kijkt wel uit.

Tuurs moeder roept ongerust van beneden: ‘We moeten nu echt gáán!’

‘Kom,’ zegt zijn vader gelaten.

Met zijn tweeën lopen ze de smalle trap af. Achter zich horen ze de kamerdeur van tante Anna met een klap in het slot vallen.

De anderen staan al te wachten bij de voordeur. Leo, zijn zus Katrien en de kleuters Lieke en Gieltje.

Nu draagt Katrien Fieneke.

Tuurs vader knipt het licht uit en maakt de voordeur open. Buiten is het aardedonker.

Op bevel van de Duitsers mag er nergens licht te zien zijn, om zo de Engelse vliegtuigen op een dwaalspoor te brengen. Straatlantaarns blijven uit en alle ramen moeten zijn afgeplakt met zwart papier. En vannacht lijkt het alsof de moffen zelfs de maan hebben uitgezet.

Kleine Fieneke begint te huilen en Gieltje en Lieke zoeken de hand van hun moeder.

Tuur zou ook het liefst iemand willen vastpakken, maar hij doet het niet.

Telkens als hij ’s nachts de straat moet oversteken, voelt hij angst. Het komt door de duisternis, het geloei van de sirene en het dreigende gebrom van de naderende vliegtuigen, alsof er onweer op komst is. Maar ze móéten naar de overkant, want ze hebben zelf maar een klein keldertje waarin je nauwelijks rechtop kunt staan.

Hij trekt zijn jas wat dichter om zich heen, want het is koud buiten.

Plotseling is er volop licht boven zijn hoofd van de enorme schijnwerpers die ook bij tante Anna in de tuin staan. Als reuzenvingers wijzen strakke lichtbundels naar de hemel, op zoek naar Engelse vliegtuigen.

Overbuurman Nijskens roept: ‘Maak voort, opschieten!’

Tuur voelt dat iemand een arm om zijn schouders legt. Leo fluistert in zijn oor: ‘Ons NSB’ertje knijpt hem als een ouwe dief voor de Engelsen.’

Tuur grinnikt.

De voordeur van de familie Nijskens staat open. Aan het eind van een lange donkere gang schijnt vaag wat licht. Daar is de deur naar de kelder.

Nijskens loopt voor hen uit en blijft bij de keldertrap staan.

‘Zoveel mogelijk aansluiten,’ commandeert hij. Alsof ze dat niet weten.

Tuur huivert als hij de stenen trap afloopt, want het is hier nog killer dan buiten.

Beneden is het al behoorlijk vol. In het midden van de grote vierkante kelder hangt een lamp die net genoeg licht geeft om te kunnen zien waar je loopt. Tegen de witgekalkte muren staan omgekeerde appelkisten en iedere familie heeft een vaste plaats. Samen met de anderen schuifelt Tuur de kelder door. Ze zitten altijd achterin. Als ze bij hun eigen plekje komen, ziet Tuur dat de kisten naast hen nog leeg zijn.

Maartje en haar familie zijn er nog niet.

Maartje woont sinds een halfjaar naast Tuur bij haar oom en tante. Ze komt uit IJmuiden, maar omdat het daar te gevaarlijk werd, stuurden haar ouders Maartje naar familie in Zuid-Limburg.

Ze kwam bij Tuur in de vijfde klas en hij vond haar meteen leuk. Ze is anders dan de kinderen uit het dorp. Ze durft veel meer te zeggen. Meester Jansen heeft haar al een paar keer straf gegeven omdat hij haar brutaal vond.

Nijskens komt de trap af en vraagt: ‘Is iedereen binnen?’

Zijn vrouw, die halverwege de kelder zit, roept: ‘De familie Holtermans is er nog niet met dat nichtje uit IJmuiden.’

‘Daar wachten we niet meer op. Ik ga de voordeur op slot doen.’

‘We kunnen ze toch niet buiten laten staan!’ protesteert mevrouw Nijskens.

Tuur denkt: zij is tenminste aardig. Ze vindt het vast ook niks dat haar man heult met de Duitsers.

Naast mevrouw zit haar zoon Lambert en die roept vals: ‘Moeten ze maar opschieten, hè pap!’

Tuur staart naar Lambert en denkt: wat is die jongen veranderd sinds de oorlog begon. Hij kan zich bijna niet meer voorstellen dat ze vroeger vrienden waren. Nu zou hij hem

af en toe eens flink op zijn gezicht willen timmeren. Vooral omdat Lambert de laatste tijd ontzettend stom doet tegen Maartje. Hij is kwaad omdat hij verkering aan haar had gevraagd en de kous op de kop kreeg. Terwijl Maartje groot gelijk had, want Lambert zei zomaar: ‘Jij wil vast wel met mij gaan!’

Maartje antwoordde toen fel: ‘Met jou, Nijskens, verkering? Nee hoor, ik sjans niet met eeh... peuters.’

De andere kinderen lachten, maar Lambert riep dreigend: ‘Ik krijg je nog wel, stomme Hollandse troela!’

Later vertelde Maartje aan Tuur dat ze bijna had geroepen: ‘Ik sjans niet met NSB-zoontjes.’ Maar ze had zich nog net weten in te houden, omdat ze bang was dat zij niet meer zou mogen schuilen in de kelder van Lamberts vader.

Meneer Nijskens verdwijnt naar boven om de voordeur dicht te doen.

Buiten klinken de doffe knallen van het afweergeschut. De Engelse bommenwerpers moeten nu vlakbij zijn.

Tuur knijpt zijn handen tot vuisten, vloekt en mompelt: ‘Maartje, waar blijf je nou?’

In de kelder

Voor de tweede keer deze nacht is Tuur bang. Bang dat Maartje iets zal overkomen.

Hij staart ingespannen naar de keldertrap aan de overkant. Na een paar minuten staat Nijskens weer beneden. Alleen. Moedeloos steunt Tuur met zijn hoofd op zijn handen. Naast hem praat zijn grote broer Leo zachtjes met zijn vader.

Tuur kijkt naar de andere mensen in de kelder. Tegenover hem zitten de oude meneer en mevrouw Raabrechts. Meneer staart de hele tijd glimlachend voor zich uit. Hij is in de war, net als tante Anna. Er loopt kwijl uit zijn mond. Tuur draait zijn hoofd weg. Vanuit een ooghoek ziet hij dat mevrouw Raabrechts voorzichtig de mond van haar man afveegt.

Een stukje verderop zit Rosa, de zus van Lambert. Ze ziet eruit of ze naar een feest moet. Andere mensen hebben gauw iets aangetrokken over hun pyjama of nachthemd, maar Rosa is helemaal opgedoft. In het dorp wordt verteld dat ze in de stad is gezien met een knappe Duitser aan haar arm.

Naast haar zit Pierre Koenen uit zijn klas. Die is best aardig, maar hij doet af en toe wel kinderachtig.

Langzaam dwalen zijn gedachten af en denkt hij weer aan Maartje. Tot nu toe is hij eigenlijk nooit bang geweest om

iemand kwijt te raken. Zolang hij en zijn familie maar bij elkaar bleven, had hij het gevoel dat er niks kon gebeuren. Toen de oorlog drie jaar geleden uitbrak, wist hij maar half wat oorlog was. De maanden ervoor merkte hij soms dat zijn ouders nogal geheimzinnig deden. Dan kwam hij de huiskamer binnen en hielden ze ineens op met praten. Hij vroeg wel: 'Er zijn kinderen die zeggen dat er oorlog komt. Is dat zo?'

Zijn vader antwoordde toen: 'Allemaal kletspraatjes.'

Maar ineens was het zover: het dreigende geronk van honderden Duitse vliegtuigen die overkwamen; het doffe gedreun van granaten die ontploften in de omgeving van het dorp; het geratel van mitrailleurs en een enorme serie knallen toen de bruggen van de naburige grote stad werden opgeblazen. Het leek wel of ze de hele stad wilden laten ontploffen.

De Nederlandse soldaten gingen er daarna overhaast vandoor. Het was een rommelige troep uitgeputte mannen die langs kwam sjokken. Je kon zien dat ze blij waren dat het vechten voorbij was.

De volgende dag marcheerden de Duitsers als een stel opdraaipoppen het dorp binnen. Strak in het gelid stampen ze met hun laarzen door de Dorpsstraat. Op hun hoofd droegen ze groene helmen, waarvan Tuur meteen al vond dat ze op omgekeerde pispotten leken.

Zwijgend stond iedereen aan de kant. Nou ja, bijna iedereen zweeg, want er waren ook mensen die zwaaiden naar de Duitsers en zelfs iets aardigs riepen. Tuur vond de soldaten eigenlijk best stoer en samen met andere jongens stampen ze achter hen aan. Tot zijn moeder hem naar binnen stuurde en boos riep dat hij dit nooit meer mocht doen. De Duitsers namen hun intrek in de school. Dat was boffen, want nu konden de kinderen er niet meer terecht en hadden ze zomaar vrij. Maar na een week vertrokken de soldaten en leek alles weer als vanouds te worden. Ze zagen nog

maar zelden een Duitser, want die bleven in de stad en lieten het dorp over aan de NSB.

Zijn broer Leo legde het hem allemaal uit, want zijn ouders kwamen niet veel verder dan: 'Doe maar gewoon. Zeg buitenshuis niks vervelends over de Duitsers en noem ze vooral geen moffen.'

Leo gebruikte wél het woord moffen toen Tuur van hem wilde weten hoe het nou precies zat. 'De moffen zijn gestuurd door hun baas Adolf Hitler,' zei Leo.

Tuur wist wie Hitler was. Toen hij een keer de radio aanzette, hoorde hij die schreeuwlelijk tekeergaan. Hij verstond er geen woord van. Na vijf minuten kwam zijn vader binnen en deed de radio uit.

En natuurlijk had hij weleens een foto van Hitler gezien in de krant. Het was een kleine man met een raar plat kapsel en een snorretje onder zijn neus. Tuur kon zich niet voorstellen dat die stoere Duitse soldaten zomaar deden wat die kleine driftkikker zei. Maar het was echt zo, want inmiddels hadden ze onder leiding van die snor half Europa bezet. 'En Hitler wil heel Europa in zijn macht krijgen,' ging Leo verder.

'En hoe zit het met de NSB'ers?' vroeg Tuur.

'Dat zijn de Nederlandse vriendjes van de moffen. Hun leider is Anton Mussert. Hij vond dat ons land slecht bestuurd werd, en daarom wilde hij hier de baas worden. Hij slijmde flink met Hitler, zodat die hem zou komen helpen. In Duitsland had Hitler ondertussen de regering afgezet en zichzelf tot "Führer" uitgeroepen. Hij beloofde iets te doen aan de armoede en ellende in Duitsland en veel mensen traptten in zijn mooie praatjes.'

'En zorgde hij ook voor eten?' vroeg Tuur.

'Nou en of, en daarom lieten de Duitsers zich flink opjatten door Hitler toen hij riep dat hij heel Europa wilde veroveren.'

'Maar hij zou toch de NSB'ers alleen maar komen hélpén.'

'Nou, dan ken jij Hitler niet, want natuurlijk gaan de Duitsers

niet meer weg uit ons land. Ze willen van hieruit oversteken naar Engeland. Dus nou moeten Mussert en zijn vriendjes wel met de moffen aanpappen. Daarom kun je maar beter oppassen voor NSB'ertjes, want dat tuig kletst alles door.'

'Maar waarom blijven de Duitsers in de stad,' vroeg Tuur, 'en zie je ze bijna nooit bij ons in het dorp?'

'Ze hebben hier genoeg mensen die alles in de gaten houden. Onze overbuurman is er zo eentje, dat is een heel fanatieke NSB'er. Hij heeft zelfs zijn oudste zoon zo gek gekregen om voor de Duitsers te gaan vechten.'

Tuur knikte. 'Dat weet ik, want Lambert schept altijd op over zijn broer Roeland. Lambert zegt dat hij in een speciaal leger zit waarmee Hitler Rusland aanvalt.'

'Roeland zit bij de Waffen-ss,' zei Leo. 'Dat zijn een stel letje grote rotzakken. Echt iets voor Roelandje, want het was al een grote gluiperd toen ik vroeger bij hem in de klas zat. De meeste kinderen mochten hem niet omdat hij altijd zo stiekem deed. Trouwens, voor die meester van jou moet je net zo goed uitkijken, want die is ook lid van de NSB.'

'Nooit iets van gemerkt. Meester Jansen is wel streng, maar hij praat nooit over de oorlog.'

'Dat zijn de gevaarlijksten. Jansen is een wolf in schaapskleren.'

'Spannend,' antwoordde Tuur toen, 'in de klas zitten bij een wolf.'

Leo schudde zijn hoofd. 'Jij doet net of oorlog leuk is. Nou ja, misschien is het maar beter zo. Je hoeft niet alles te weten van wat er gebeurt.'

'Wat bedoel je?' vroeg Tuur nieuwsgierig.

'Laat maar,' antwoordde Leo. 'Doe maar net of je mee mag doen in een spannend jongensboek. Aan bang zijn heb je niks.' En zo was het gegaan de afgelopen drie jaar. Soms had Tuur het idee dat er dingen in huis gebeurden waar hij niets van mocht weten. Hij vroeg er weleens naar, maar hij kreeg nooit een echt antwoord. Hij speelde gewoon buiten met

zijn vriendjes, ging naar school, stal appeltjes uit de tuin van de pastoor of trok met een stel jongens naar het bos om oorlogje te spelen bij de mergelgrotten.

Eeuwenlang hebben mensen de zachte gele kalksteen weggekapt uit de heuvelachtige bosgrond, waardoor diepe gangen zijn ontstaan. De kinderen wagen zich nooit te ver in de grotten, maar het zijn wel spannende schuilplaatsen om van daaruit de vijand aan te vallen. De helft van de kinderen speelt dan Duitser en de andere helft Engelsman of Amerikaan. Meestal ruilen ze halverwege het spel, omdat de meeste jongens niet de hele tijd Duitser willen zijn. Behalve Lambert Nijskens, die wil altijd Duitser spelen en hij noemt zichzelf Lambert Hitler.

Eigenlijk was er weinig veranderd in het leven van Tuur sinds drie jaar geleden de oorlog begonnen was. Nou ja, hij had al een tijd geen nieuwe kleren meer gekregen en hij liep op klompen. En hij mocht nog maar een halve schep suiker in zijn thee, maar daar was hij nu wel aan gewend. Alleen als hij af en toe bang was, dan dacht hij: O ja, het is oorlog. Dat gebeurde vooral de laatste tijd, nu ze steeds vaker de kelder in moesten. En die keer toen hij uit school kwam en er plotseling een auto op het kerkplein stopte. Er stapten twee mannen uit met lange zwarte leren jassen aan en gleufhoeden op hun hoofd. Een van hen trok een pistool en belde aan bij de pastoor. Toen die opendeed, drukte de man het pistool in de buik van de pastoor en snauwde: 'Mitkommen!'

De pastoor werd in de auto geduwd en daarna scheurde de wagen het kerkplein af.

Lambert Nijskens stond toevallig naast hem.

'Waarom moet hij mee?' vroeg Tuur geschrokken.

'Hij heeft afgelopen zondag in de kerk allemaal kletspraatjes verteld,' antwoordde Lambert.

'Wat zei hij dan?' Tuur zat ook in de kerk, maar hij kon er zich niks van herinneren want hij luisterde nooit naar die saaie preken.

'De pastoor zat te liegen,' zei Lambert, 'want hij zei dat de Duitsers alle joodse mensen in kampen willen stoppen om ze daar te vermoorden. Maar volgens mijn vader is dat allemaal grote onzin. En pap kan het weten, want hij heeft het zelf gehoord van Roeland en die zit in Duitsland bij de Waffen-ss.'

'Ik dacht dat jouw broer tegen de Russen aan het vechten was,' zei Tuur.

'Dat hoeft hij niet meer, want hij is zwaargewond geraakt in de strijd. Roeland werkt nu als kampbewaker en hij zegt zelf dat de joden daar netjes worden behandeld. De pastoor vertelt gewoon leugens om onze Duitse vrienden zwart te maken. Daarom zal de SD hem wel even onder handen nemen. Dan houdt hij verder zijn mond wel.'

'SD?'

'Jij weet ook niks hè, Tuur Ramakers! Dat is de Sicherheitsdienst uit de stad. Die zorgt ervoor dat niemand onze Duitse vrienden beledigt.'

Vanaf dat moment wist Tuur zeker dat Lambert en hij in elk geval nooit meer vrienden zouden kunnen zijn en dat je voor hem moest uitkijken. Net als voor zijn vader.

De rest van die dag had Tuur met een raar gevoel rondgelopen. Hij zag telkens opnieuw die in het zwart geklede mannen voor zich die de pastoor hardhandig de auto in duwden. Je kon dus zomaar thuis opgehaald worden om even onder handen te worden genomen. Het leek net alsof er ineens een onzichtbare dreiging boven het dorp hing, als een levensgrote zwarte vleermuis, die onverwacht kon toeslaan.

Natuurlijk was het halve dorp in rep en roer geweest, maar diezelfde avond kwam de pastoor terug. Hij was vanuit de stad komen lopen. Halverwege kwam hij boer Severijns tegen met paard-en-wagen en die zette hem af voor de pastorie. Al snel stonden er mensen bij hem op de stoep die wilden weten wat er gebeurd was, maar de pastoor zei dat er niets aan de hand was. De SD had zich vergist.